YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

ISSN: 2992-8982
https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/
2025

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 367 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali
O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili....20
Malikov Numonjon Kamalovich

Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta’siri....26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova

Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan....30
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o‘g‘li

Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko‘rsatish sektoriga ta’siri: samarqand viloyati misolida....39
Musinov Dilshod Sultanovich

Ways to improve quality in hotels through digital technologies....44
N.A. Rakhmonova

Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана....48
Умаров Б. С.

Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий....55
Ёдгоров Сардорбек Самадович

Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish....61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog‘at Abdihamid qizi

Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges....67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o‘g‘li

Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo‘nalishlari....73
Xakimov Zoxid Norbo‘tayevich

To‘lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to‘lov va to‘lov oqimlarining roli....78
I.F.Sayfiddinov

Moliyaviy inklyuzivlikni ta’minlovchi samarali soliq siyosati....83
Artikov Ne’matulla Abdusalamovich

Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan....86
Akmal Boymurodov

Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari....91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi

Вусловиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров....98
Суюнов Дилмурод Холмурадович

Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане....104
Базарова Нигора Равшановна

Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta’minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari....110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna

Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi....114
Xonto‘rayev Obbosxon Kamolxon o‘g‘li

Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo‘llari....118
Elbusinova Umida Khamidullaevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Ekologik omillar oʻzgarishining dehqon xoʻjaliklari yalpi hosiliga taʼsiri 123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna

Oʻzbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi oʻrni 128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna,
Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi

Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка 132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна

Innovatsion faoliyatning moliyaviy ragʻbatlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlar 138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich

Import tovarlari boʻyicha aksiz soligʻini undirishning nazariy asoslari 143
Abdurasulov Murodjon Bahrom oʻgʻli

Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана 150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.

Tijorat banklarida chakana toʻlov tizimlarini nazariy asosi 155
Sultonov Davronjon Rustam oʻgʻli

Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli 161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich

Taʼlim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va oʻsmirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va Oʻzbekiston 170
Islomova Dilrabo Salomovna

Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish 175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, Toʻrayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy Gʻayrat qizi,
Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi

Pul bozori barqarorligini taʼminlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi 188
Sattorova Nasiba Gʻanijon qizi

The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project 192
Akbarjon Iminov

Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции 198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормахматов Бахтиёр Ботиралиевич

Iqtisodiyotiga yoʻnaltirilgan investiyalar tahlili 204
Namozov Olim Botirovich

Creating a favorable climate for investment in agriculture 209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev

Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish 214
F.Djalilov

Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sugʻurta qilish xarajatlarini hisobi 222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich

Oʻzbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi 227
Qurbonova Sitora Vahobjon qizi

Oʻzbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yoʻnalishlari 233
Musayev Ozodjon Shavkat oʻgʻli

Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики 237
Худайбергенова Адалат Неъматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиева Хамида

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович

Oʻzbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash 241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich

Maktabgacha ta’limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari........ 247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna

Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti........ 252
Nasimov Ravshanjon Azimovich

Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari boʻyicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari 260
Babaev Shavkat Bayramovich

Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления........ 267
Машарипова Шахло Адамбаевна

Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi 274
Rasulova Nigora Yusupovna

Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями........ 279
Баратова Динора Алишеровна

Mehmonxonalarda xizmat koʻrsatishning sifati va samaradorligini baholash........ 283
Ikromov Akbar Farxod oʻgʻli

Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей........ 288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарова Дилором Хожимуратовна, Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи

Oʻzbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yoʻllari 295
Ashurboyev Farrux Alisher oʻgʻli , Tuxsanov Eldor Dilmurod oʻgʻli

AQSH tajribasiga koʻra eksportni iqtisodiy oʻsishga tasiri 299
D.E.Qarshiev

Iqtisodiyotni tartibga solish orqali aholi farovonligini oshirishning ahamiyati 304
Berdibekov A.

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirishda inklyuziv moliyaning ahamiyati........ 308
Latipova Shaxnoza Maxmudovna

Problems of the financial mechanism influence for stable and inertial development of enterprises........ 313
Zaynalov Jakhongir Rasulovich, Alieva Susanna

Tibbiyot turizmni rivojlantirish va uning salohiyatini iqtisodiy baholashning ilmiy va uslubiy asoslari 317
Vofaxojayeva Dilafruz Marufovna

Turistik destinatsiyalar va raqamli marketing texnologiyalari orqali turizm barqarorligini transformatsiya qilish 322
Nurmuhammadxon Oppoqqonov

Kichik va oʻrta biznes moliyaviy barqarorligining kambagʻallikni kamaytirishdagi ahamiyati........ 327
Djamalov Xasan Numanjanovich

Qoraqalpogʻiston respublikasida turizmni rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy salohiyatini baholash........ 335
Xoshimov Baxrom Baxadirovich

Oʻzbekiston turizm sektorida togʻ turizmining ulushi........ 343
Alimov Abduvakil Komil oʻgʻli

Oʻzbekiston respublikasida investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish va bunda xorij tajribasi........ 348
Ismailov Dilshod Anvarjonovich

Tadbirkorlik faoliyatini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning holati........354
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich

Tadbirkorlik faoliyatida innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyasini tanlash va asoslash........358
Shakirova Madinaxon Gafurdjanovna

O'zbekistonning xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash yo'nalishlari........362
Gulmurodova Marjona Olimjon qizi, Turg'unova Zohida Shavkat qizi, Umida Yuldasheva

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

O'ZBEKISTONNING XALQARO VALYUTA-MOLIYA TASHKILOTLARI BILAN O'ZARO HAMKORLIK ALOQALARINI MUSTAHKAMLASH YO'NALISHLARI

Gulmurodova Marjona Olimjon qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
"Moliya" fakulteti talabasi.
e-mail:gulmurodovamarjonafinancier@gmail.com

Turg'unova Zohida Shavkat qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
"Buxgalteriya hisobi" fakulteti
e-mail: zohidaturgunova42@gmail.com

Umida Yuldasheva
Ilmiy rahbar, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
"Xalqaro moliya" kafedrasi professori, DSc.

Annotatsiya: Mazkur maqolada hozigi kunda jahon bozorida turli hildagi iqtisodiy birlashmalar, ittifoqlar, milliy iqtisodiyot rivojlanishida va uning jahon bozoriga globallashuvini kuchaytirishda muhim o'rin egallaganligi bayon etilgan. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Taraqqiyot strategiyasining 97-maqsadi "Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish va Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqi bilan integratsiya jarayonlarini chuqurlashtirish" deb nomlanib, aynan xalqaro moliyaviy globallashuv jarayonlariga kirishishini yanada tezlashtirishga e'tibor qaratilgan[1]. Aynan Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqi xalqaro integratsion birlashma bo'lganligi va mamlakatimizning ushbu Ittifoqqa a'zoligi mamlakatimiz iqtisodiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatishi jihatidan kelib chiqib, ushbu Ittifoqqa a'zo mamlakatlar iqtisodiyotiga Ittifoq faoliyatining ta'siri tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Jahon savdo tashkiloti, integratsion birlashma, export, import, real daromad, tashqi savdo hajmi, saldo, erkin savdo.

Abstract: This article describes the current role of various economic associations, unions in the world market, in the development of the national economy and in strengthening its globalization in the world market. Goal 97 of the Development Strategy for the Further Development of the Republic of Uzbekistan is called "Membership in the World Trade Organization and deepening integration processes with the Eurasian Economic Union", and focuses on further accelerating its entry into the processes of international financial globalization [1]. Based on the fact that the Eurasian Economic Union is an international integration association and our country's membership in this Union directly affects our economy, the impact of the Union's activities on the economies of the member countries of this Union is analyzed.

Key words: World Trade Organization, integration union, export, import, real income, foreign trade volume, balance, free trade.

Аннотация: В данной статье рассматривается современная роль различных экономических объединений, союзов на мировом рынке, в развитии национальной экономики и усилении ее глобализации на мировом рынке. Цель 97 Стратегии развития Республики Узбекистан называется «Членство во Всемирной торговой организации и углубление интеграционных процессов с Евразийским экономическим союзом», и ориентирована на дальнейшее ускорение ее вхождения в процессы международной финансовой глобализации [1]. Исходя из того, что Евразийский экономический союз является международным интеграционным объединением и членство нашей страны в этом Союзе напрямую влияет на экономику нашей страны, было проанализировано влияние деятельности Союза на экономики стран-участниц этого Союза.

Ключевые слова: Всемирная торговая организация, интеграционное объединение, экспорт, импорт, реальный доход, объем внешней торговли, сальдо, свободная торговля.

KIRISH

Milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va aholi real daromadlari hajmini sezilarli darajada oshirish faqatgina import oʻrnini bosish siyosatidan voz kechish orqali emas, balki eksportni ragʻbatlantirish siyosatiga urgʻu berganda erishish mumkin. Hozirgi kunda Oʻzbekiston xalqaro iqtisodiy munosabatlarini yanada rivojlantirish uchun bir necha frontlarda erkin savdo borasida muzokaralar yuritmoqda. Bunda ikki masalaga asosiy e’tibor qaratilmoqda. Birinchidan, Jahon savdo tashkilotiga a’zolik va ikkinchidan esa YEOII bilan kengaytirilgan shartnoma tuzish masalalariga asosiy e’tibor qaratilmoqda. Avvalambor, YEOIIga a’zolik mamlakatimiz uchun 182 mln.lik aholi istiqomat qiluvchi, qiymati 1 trillion 587 mlrd. AQSh dollariga teng bozorga kirish imkoniyatini beradi. Oʻzbekiston bu bozorga oʻzining nisbatan arzon mahsulotlarini eksport qilib, katta miqyosda foyda koʻrish ehtimoli mavjud. Hozirgi kunda mamlakatimiz dunyoning 170 dan ortiq mamlakatlari bilan savdo aloqalarini amalga oshirmoqda. Mamlakatimizning YEOIIga a’zo mamlakat bilan tashqi savdo aloqalari hajmi 4090,9 mln. AQSh dollarini tashkil etgan boʻlib, buning tarkibida tashqi savdo aloqalarining yuqori salmogʻi Rossiya Federatsiyasiga (50,33 foiz), Qozogʻistonga (28,65 foiz), Armanistonga (0,25 foiz), Belarussiyaga (1,43 foiz) va Qirgʻizistonga (19,34) toʻgʻri kelgan. Biroq, mazkur mamlakatlar bilan amalga oshirilgan savdo munosabatlarida tashqi savdo balansi saldosi manfiy boʻlgan. Ya’ni, ushbu mamlakatlarning har biri bilan amalga oshirilgan import operatsiyalari hajmi eksportga nisbatan yuqori koʻrsatkichni tashkil etgan. 2015-yilda YEOII va Vetnam oʻrtasida erkin savdo zonasi toʻgʻrisidagi bitim imzolandi va kuchga kirdi. Hozirda Singapur, Isroil, Misr, Hindiston, Eron, Janubiy Koreya kabi dunyoning yirik mamlakatlari ushbu ittifoq bilan erkin savdo shartnomasini yaratilmoqda. Serbiya bilan savdo rejimini birlashtirish boʻyicha muzokaralar turli bosqichlarda davom etmoqda (bu bilan Rossiya, Belarus va Qozogʻiston allaqachon erkin savdo boʻyicha ikki tomonlama shartnomalarga ega).

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI.

M.Fujita, A.Niebuhr va S.Stillerlar xalqaro iqtisodiy faoliyatning rivojlanish xususiyatlari hamda uning rivojlanish tendentsiyalari boʻyicha ilmiy tadqiqotlar olib borgan holda xalqaro iqtisodiy integratsiyalashuvning afzalliklari va tashqi iqtisodiy faoliyatni liberllashtirish yoʻnalishlarini asoslab bergan. E.Xelpman, Ya.Tinbergen, A.Bernard va T.Maer, A.Kusolitolar xalqaro savdoning rivojlanish tendentsiyalari va asosiy xususiyatlari, xalqaro savdoda mamlakat eksport raqobatbardoshligining intensiv va ekstensiv chegaralar bilan munosabatlarini tadqiq etgan holda xalqaro savdoning zamonaviy modellarini ishlab chiqishgan. E.Zvonova, A.Kuznetsov, L.Revenkolar tashqi savdo munosabatlarini rivojlantirishdagi global nomutanosibliklar hamda ularni tartibga solish, shuningdek tashqi savdoning rivojlanishiga ta’sir koʻrsatuvchi turli toʻsiqlarni bartaraf etish borasida tadqiqotlar olib borishgan[2]. Mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan A.V.Vaxabov, N.Sirajiddinov, N.Zufarova va L.Mingishovlar xalqaro raqobatlashuv sharoitida samarali tashqi iqtisodiy faoliyatni tashkil etish, yuqori miqyos samarasiga erishish, mavjud ishlab chiqarish quvvatlaridan samaraliroq foydalanish, eksport raqobatbardoshligini oshirish borasida ilmiy tadqiqotlar olib borgan holda tashqi savdoni rivojlantirish yoʻnalishlarini tadqiq etishgan[3].

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Ushbu maqola metodologiyasida tahlil va sintez, ilmiy abstraktsiya, umumlashtirish, qiyosiy nazariy talqin usullari qoʻllaniladi. Bundan tashqari, maqolaning ilmiy asosini olimlarning mahalliy va xorijiy ilmiy nashrlardagi tadqiqotlaridan olingan xalqaro ma’lumotlar tashkil etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Oʻzbekiston Respublikasining MDH mamlakatlari bilan tashqi savdo aylanmasining eng yuqori hajmlari Rossiya Federatsiyasi (47,7%), Qozogʻiston Respublikasi (25,5%), Qirgʻiziston Respublikasi (7,6%), Turkmaniston Respublikasi (4,5%) va Tojikiston Respublikasi (4,2%) mamlakatlariga toʻgʻri keladi (1-jadval). YEOII erkin savdo zonasi yaratish boʻyicha muzokaralar olib borayotgan davlatlarni bir nechta guruhlarga boʻlish mumkin:

birinchi guruh mamlakatlariga Vetnam, Misr va Serbiya;
ikkinchi guruh mamlakatlariga Eron va Hindiston;
uchinchi guruh mamlakatlari Singapur, Isroil va Janubiy Koreyalar kiradi.

Birinchi guruh mamlakatlari bilan YEOII yaxshi siyosiy munosabatlarga ega, tovar ayirboshlashni koʻpaytirish va shu bilan birga eng nozik tarmoqlarni himoya qilish qobiliyatiga ega boʻlgan toʻldiruvchi savdo oqimlariga ega. Misol uchun, Misr Rossiya don va mashinasozlik mahsulotlarining eng yirik importchisi va YEOII bozorlariga meva va sabzavotlar eksportchisi hisoblanadi.

1-jadval

Mamlakat	2019 y	2020 y	2021 y	2022 y	2023 y	O'sish sur'ati, %da, 2022 yilga nisb.	Jamiga nisbatan %da, 2023 y.
Armaniston	1376,9	2681,8	2847,1	4236,1	10339,6	2,44	0,25
Belarus	27404,0	41347,7	48879,4	42560,7	58571,3	1,38	1,43
Qozog'iston	1057579,0	1352167,8	1392964,9	908419,8	1172114,6	1,29	28,65
Qirg'iziston	178256,9	269735,8	669643,1	760 59,1	791100,8	10,40	19,34
Rossiya Federatsiyasi	2019162,4	2117289,8	2531870,5	1485755,1	2058869,5	1,39	50,33
Jami	**3283779**	**3783223**	**4646205**	**2517031**	**4090996**	**1,63**	**100,00**

Hindiston va Eronni o'z ichiga olgan ikkinchi guruh mamlakatlari ham YEOII mamlakatlari bilan yaxshi siyosiy aloqalarga ega va Rossiya eksportchilari, ayniqsa, noxush va yuqori texnologiyali eksport nuqtai nazaridan katta qiziqish uyg'otmoqda. Biroq, ikkinchi guruhdagi mamlakatlar bozori turli xil tarif va tarifsiz to'siqlar bilan yaxshi himoyalangan. Bu Eron bilan vaqtinchalik kelishuv bo'yicha rasmiy muzokaralar hozirgacha muvaffaqiyatsizlikka uchraganining asosiy sabablaridan biri bo'ldi, garchi ko'plab kuzatuvchilar Rossiya va Eron prezidentlarining 2017-yil mart oyida bo'lib o'tgan uchrashuvi nuqtai nazaridan ijobiy natija kutgan. Bundan tashqari, YEOII davlatlarining Eron va Hindiston bilan savdo aloqalarida bir qator nozik tarmoqlar mavjud. Masalan, Hindiston dunyodagi eng yirik go'sht va sut mahsulotlari ishlab chiqaruvchisi bo'lib, uning importidan YEOII mamlakatlari o'z bozorlarini himoya qilishga harakat qilmoqda. Eron so'nggi paytlarda o'z ichki bozorini Rossiyaning asosiy eksport mahsulotlaridan biri bo'lgan xorijiy dondan himoya qilmoqda.

Uchinchi guruh mamlakatlariga Singapur, Isroil va Janubiy Koreya kiradi. Bular YEOII tovarlar eksportini ko'paytirish nuqtai nazaridan emas, balki investitsiyaviy hamkorlik va xizmatlar savdosi nuqtai nazaridan o'zaro hamkorlik qilishdan manfaatdor bo'lgan mamlakatlardir. Bu davlatlar bilan muzokaralar olib borishdagi qiyinchilik tomonlarning foydalari o'rtasidagi optimal muvozanatni topishga borib taqaladi. Misol uchun, Janubiy Koreya misolida, asosiy masala Janubiy Koreya investorlarining erkin savdo savdosi to'g'risidagi bitim bo'yicha bojlarni kamaytirish orqali YEOII mamlakatlarida o'zlarining "yig'ish zavodlarini" joylashtirish motivatsiyasini kamaytirmaslikdir.

Yuqoridagi mamlakatlardan tashqari, yaqin kelajakda YEOII Indoneziya va Chili kabi jadal rivojlanayotgan boshqa davlatlar bilan erkin savdo shartnomasini yaratish bo'yicha muzokaralarga o'tadi. YEOII mahsulotlarga qo'yiladigan texnikaviy, sanitariya, veterinariya va fitosanitariya standartlari va normalarini uchinchi davlatlarga nisbatan ma'lum darajada qattiqqo'llik bilan tatbiq etmoqda. Bizning tadbirkorlarimiz shu sababdan yurtimiz mahsulotlarini YEOII bozoriga kiritishga qiynalishmoqda.

YEOIIga kirishda bir qator kamchiliklar ham mavjud. YEOIIga a'zo bo'lishning mamlakatimiz iqtisodiyoti uchun salbiy jihatlari quyidagilar:

Proteksionistik tariflar;

Ittifoqning tashkiliy tuzilma sifatida zaifligi;

YEOII amalda Rossiyaning tashqi boj siyosatini o'zida aks etgan bir tomonlama erkin bozor hududi bo'lib, Jahon savdo tashkilotiga kirganimizda Qozog'iston, Qirg'iziston va Armaniston kabi import bojlarni ko'tarishga majbur bo'lamiz. Bu esa yurtimizga keladigan texnika va texnologiyalar narxini yanada qimmatlashuviga sabab bo'lishi mumkin (2-jadval).

Armaniston va Qozog'istonning YEOIIga kirgan paytdan boshlab ularning iqtisodiyotiga manfiy ta'sir ko'rsatgani borasida o'tkazilgan tahliliy natijalar orqali ko'rishimiz mumkin. Garchi boshida Yevropa ittifoqi tuzilmasi o'rnak qilib olingan bo'lsa-da, YEOII davlatlari tashqi savdo siyosatini yetarlicha muvofiqlashtirish

quvvatiga ega emasligi ko‘rinib qolyapti. Misol uchun, a’zo davlatlar Yevroosiyo komissiyasiga, xususan, ittifoq qoidalarini buzgan davlatni ittifoq sudiga berish kabi o‘ta muhim vakolatni taqdim etishmagan. Natijada, YEOII a’zo mamlakatlar o‘rtasida yuzaga keladigan, raqobatni buzish holatlari bo‘yicha yuzaga keladigan nizolarni bartaraf eta olmaydi.

2-jadval. YEOIIga a’zo bo‘lish natijasida Armaniston va Qirg‘izistonning tashqi bojlarining ko‘tarilishi.

Armaniston	2015	2023	Qirg‘iziston	2015	2023
Mashina	10%	23-25%	**Mashina**	10%	23-25%
Noorganik kimyoviy mahsulotlar	0%	5%	**Noorganik kimyoviy mahsulotlar**	0%	3-5%
Go‘sht mahsulotlari	0%	5-10%	**Go‘sht mahsulotlari**	0%	2-5%

Yevroosiyo komissiyasi YEOII bitimi qoidalarining qanday ijro etilayotgani haqida umumiy nazoratni amalga oshiradi va qoida buzilishlari kuzatilganda a’zo davlatlarni xabardor qiladi, xolos. Bunday ma’lumot berishlar esa hech qanday huquqiy oqibat keltirib chiqarmaydi. Faqatgina a’zo mamlakatlar uchun Ittifoq tarkibida o‘z obro‘sini yo‘qotishiga olib keladi.

Bunda yurtimizning YEOII davlatlariga nisbatan qanday holatda ekanligini inobatga olish lozim. Agar Armaniston o‘zining Ozarbayjon bilan siyosiy muammolari borligi tufayli YEOIIga qo‘shilgan bo‘lsa, Qirg‘iziston Rossiya va Qozog‘istonga migrant ishchilar jo‘natish va eksport bozorini kengaytirish uchun ittifoqqa kirgan. Belarusning Rossiya bozori bilan qay darajada bog‘langanini esa aytishga hojat yo‘q. Rossiya bilan kelishilgan qoidalar asosida munosabat olib borish Qozog‘iston uchun pirovard maqsad bo‘lgan. Lekin bu mamlakatlarning birortasi O‘zbekiston bilan bir xil vaziyatda emas. YEOIIning Vetnam bilan tuzgan erkin savdo bitimi kabi erkin savdo bitimi tuzish. Bunda ikki taraf ham bir-biriga nisbatan mahsulotlarga qo‘yiladigan tarif (boj)larni o‘zaro pasaytirish va ularga oid standartlarni muvofiqlashtirish bo‘yicha majburiyat oladi. Fikrimizcha O‘zbekiston YEOIIga kirish o‘rniga, O‘zbekiston YEOII erkin savdo bitimi tuzishni taklif etib ulgurgan. Bunda bizning YEOII erkin tijorat hududiga kirishimizga ehtiyoj qolmaydi, ammo YEOII hududiga pasaytirilgan tariflarda mahsulotlarimizni eksport qilish imkoniga ega bo‘lamiz. Isroil, Serbiya va Singapur kabi davlatlar bilan shu variant ko‘rib chiqilmoqda.

Biz uchun muhim bo‘lgan ishchi migrantlar masalasini ham shu bitim ichida kelishib olsa bo‘ladi. Mehnat resurslarining erkin borib kelishi va ishlashiga oid masalalar misol uchun Yaponiyaning Indoneziya bilan tuzgan erkin savdo bitimi orqali tartibga solingan. Armaniston va Rossiya, Tojikiston va Rossiya o‘rtasida migrant ishchi kuchi masalasida ikki tomonlama bitimlar mavjud bo‘lib, ushbu bitimlar Armaniston va Tojikiston davlatlaridan keladigan ishchilar uchun Rossiyada yana ham ko‘proq qolish va yaxshiroq sharoitlarda ishlash imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR.

O‘zbekiston YEOIIga kiradigan bo‘lsa, o‘z qoidalarini ittifoq standartlari bilan muvofiqlashtirib boradi va tadbirkorlarimiz uchun katta imkoniyatlar vujudga keladi. Buning natijasida, YEOII bozorini ko‘zlagan xorijiy investitsiyalar oqimi yuzaga kelishi mumkin. Zero, shu paytgacha 33 millionlik bozor uchun ishlab kelingan bo‘lsa, YEOIIga kirish natijasida 200 million kishilik bozorga hech qanday bojlarsiz kirish imkoni paydo bo‘ladi. Bu esa O‘zbekistonning investitsiyalar uchun jozibadorligini oshiradi. Hozirgi kunda O‘zbekistonning tashqi savdo aylanmasida YEOIIga a’zo mamlakatlar ulushi 25–30 foizni tashkil etadi. Boshqacha so‘z bilan aytganda, yurtimiz hali a’zo bo‘lib ulgurmasidan, YEOII biz uchun eng katta tashqi savdo hamkori bo‘lib turibdi. YEOIIga kirish bu ko‘rsatkichni shaksiz yuqorilatadi. Bundan tashqari, YEOIIga azo davlatlarning mahsulotlari bozorimizga kirib kelishi raqobatning kuchayishiga xizmat qiladi. Bunday raqobat esa iste’molchi uchun manfaatli hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. J.X.Ataniyazov “Xalqaro moliya” darslik. Toshkent 2014. 30-bet.
2. Vahabov A.V. Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar. Darslik (Toshkent: Baktria press, 2015. – 512 b.)
3. O‘Rourke, Kevin H.; Williamson, Jeffrey G. (2002). «When Did Globalization Begin?» European Review of Economic History. 6 (1): 23–50. doi:10.1017/S13614916020000
4. Ataniyazov J. Moliya-sanoat guruhlarini shakllantirish: nazariy, uslubiy va amaliy jihatlar. Monografiya. - T.:Tafakkur qanoti, 2017. - 144 b.

5. Михайлов Д.М. Мировой финансовый рынок: тенденции и инструменты. – М.: Издательство «Экзамен», 2000. С. 150.
6. M. Bonham. Generally accepted accounting practice under IFRS. Ernst & Young. USA, 2010.
7. https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/merchandise-trade-2.
8. http://www.eurasiancommission.org/ ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 6

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz